

POLITIKA SUNČANOG POJASA*

Putovanje u cilju odmora je politički čin. Turista je politički nepristrasan dok je zemlja-domaćin izložena socijalnim stresovima koji njenu dalju mirnu evoluciju čine sve manje verovatnom. Turista nesmotreno ostavlja za sobom socijalno tkanje ovog sveta krhkijim nego što ga je zatekao.

Putovanja u cilju odmora krajnji su proizvod našeg naprednog, potrošačkog društva koje može opstati ako i dalje bude pronalazilo sveže inicijative za motivisanje radne snage kako bi došlo do novog povećanja proizvodnje. Kako automobil sve više postaje samo jedna upotrebna stvar, turizam postaje glavna motivacija čitave naše industrijske strukture, jer se on, kao proizvod može beskrajno širiti. Cena koju smo sada spremni da platimo za automobil ograničena je zaugušenošću puteva, nestašicom goriva i društvenim pritiscima protiv preterane potrošnje, ali turističke agencije uvek mogu da pronađu neku novu „caku” u putovanjima kako bi opravdali više cene. Turisti ne plaćaju samo u skladu sa razdaljinom koju prevaljuju već i u skladu sa stepenom privatnosti, atmosferom, kulturom ili mogućnošću da se nađu u društvu ljudi sličnog ukusa ili sličnog socijalnog statusa. Ekstravaganтни troškovi na putovanjima radi odmora impresioniraju nečije istomišljenike više od bilo čega drugog dok istovremeno ne pogađaju one koji su manje sreće. Neko može biti vlasnik jednog „kadiraka” ili „lambordžinija”, a oni koji su time pogođeni mogu ga očerupati, ukrasti ili otvoreno prezirati. Međutim, put oko sveta koji košta 30.000 funti sterlinga predstavlja (po Veb-lenu) upadljiv trošak koji je u nekim ključnim

*) Iz knjige Louis Turner and John Ash, *The Golden Hordes: International Tourism and the Pleasure Periphery*, St. Martin's Press, N. Y. 1976.

stvarima neupadljiv. Jedan radnik koji se vraća kući posle nedelje provedene na Bermudima ili Majorki nekako misli da je ono što je on doživeo slično onom što ste vi doživeli. Samo vi znate da nije tako.

Prema tome, u psihološkom smislu, turizam je jedna vrsta opijuma koji otupljuje društvenu svest turista. Postupak kupovine jednog iskustva, namerno odabranog da stoji u kontrastu sa nečijom radnom situacijom, služi kao sigurnosni ventil kakav ranije generacije nisu nikada imale. Opšta privredna situacija može biti teža i tmurnija nego ikada, ali radnici je mirno prihvataju. Štrajkovi bi mogli da dovedu u pitanje redovna povišenja nadnica koja omogućuju željno očekivano opuštanje na odmorima. Ponekad je teško štrajkove razlikovati od odmora. Sredinom 1973. godine, posmatrači u Španiji primetili su radnike britanskog „Krajzlera” kako sede na suncu i čitaju britansku štampu kako bi bili u toku sa štrajkom u Britaniji čiji su bili učesnici.¹⁾

Ali turizam je takođe deo jednog šireg procesa koji je doveo do nečega što liči na opšte opadanje klasne svesti unutar većine naprednih industrijalizovanih društava. To se nije dogodilo zbog nekog smanjivanja klasnih razlika. Većina studija pokazuje da nejednakosti u bogatstvu i izboru mogućnosti nisu značajnije smanjene u proteklih nekoliko godina. Međutim, malo ljudi bi iznelo mišljenje da i danas možemo da nađemo takve oštre klasne sukobe kao što su bili oni u Britaniji tokom generalnog štrajka 1926, u Nemačkoj posle rata 1914—18, ili u SAD u vreme Velike krize.

Prema tome, šta se dogodilo? Zašto se evropski radnici ne podignu i na juriš zauzmu bogataška utočišta „džet-seta” kao što su Gštat, Marbela, Kosta Esmeralda ili Sent Moric? Zašto američki radnici ne navale na luksuzne enklave kao što su Akapulko i Nasau ili ekskluzivna ostrva Bahamskog arhipelaga kao Liford Kej gde se zabavljaju Fajerstonovi, Hajncovi ili Melonovi, ili pak Eleuteru, koju je izmislio bivši predsednik Pan-Am-a Huan Trip?²⁾ U samim pitanjima je i odgovor. Ove citadele bogatih su sigurne jer se fizički nalaze daleko od agitatora i njihove publike. Za nekog ko sebi može da priušti samo odmor u Atlantik Sitiju krajnje je teško da zamisli kako izgleda unutrašnjost letnjikovaca u Sent Moricu. On samo čita o tome kako letovanje provode pozorišne ili filmske zvezde ali ne čita o anonimnim legijama onih koji su stekli bogatstvo putem biznisa ili nasledstva. Ova druga grupa je često bogatija i ima veći politički značaj nego njihovi slavni susedi sa skijaških terena, ali oni manje padaju u oči. Sve manja

¹⁾ J. Dumazedier, *Towards a Society of Leisure*, New York, Free Press 1967., pp. 31—32.

²⁾ Forbes, (1. maj 1972).

uočljivost ove grupe je ključna snaga koja slabi radikalizam u zemljama koje stvaraju turiste kao što su SAD ili Severna Evropa. Turizam je taj koji je otvorio eru politički neupadljivog trošenja.

Svedoci smo poslednjeg koraka u dugom razdvajanju bogatih od siromašnih, čiji džepovi u krajnjoj liniji stvaraju bogatstvo onih prvih. U prvim danima industrijske revolucije vlasnik nekog mlina bi, sasvim normalno, živeo u istoj zajednici sa svojim radnicima. Bliskost je stvarala izvestan oblik paternalizma, ali takođe i sve dublje osećanje gorčine među siromašnima, koji su iz prve ruke mogli da posmatraju ekstreme bogatstva koje je proizveo naš kapitalistički sistem. Postepeno, sve veće nagomilavanje bogatstva i poboljšani transportni sistemi omogućili su bogatima da zaštite svoju savest udaljavajući se od siromaštva. Preselili su se u predgrađa, a ponekad i u privatne četvrti za superbogate kao što je Taksido park koji je tako smišljen da van svojih granica drži sve osim socijalno prihvatljivih. Mudri posmatrač de Torkvil dobro je pronikao u ovaj fenomen kada je napisao: „Aristokratija koju je stvorio biznis retko se naseljava unutar granica naseljavanja proizvodnog stanovništva kojim upravlja. Cilj nije predvoditi tu populaciju, već iskoristiti je.”³⁾

Ma kako bogata bila predgrađa i dalje će dolaziti do nehotičnog kontakta sa sirotinjom grupisanom u slamovima i getima. Stoga će i dalje postojati inhibicija prema izlaganju svog izobilja pogledima. Pojava auto-puteva i aerodroma pomogla je bogatima da se još više udalje od svakodnevnih neprijatnosti u društvu i time ih još više zatvorila u čauru samozablude da je siromaštvo ili zasluženost ili da ne postoji; da su privilegije deo prirodnog poretka stvari ili da ne postoje; da oni sami i pripadnici njihovog sloja ništa ne duguju manje srećnim pripadnicima društva.

Turizam se glatko uklapa u ovu šemu samodistanciranja od sveg zla ovog sveta. Ležeći na pesku neke idilične plaže na Karibima ili u Istočnoj Africi, teško je poverovati u geta Filadelfije ili polusrušene slamove Glazgova. Sunce sija i u svetu čemera nema.

Ričard Nikson bio je prvi važniji politički lider proiznikao iz ovog društvenog sloja. Nije slučajno što se njegove dve „mini-Bele kuće” nalaze u San Klementeu i Ki Biskejnu, to jest na oba kraja američkog južnog pojasa, takozvanog „suncanog pojasa” koji se proteže od južne Kalifornije, preko Arizone i Teksasa, sve do Floride. Komentatori, kao Kirkpatrik Sejl, ističu činjeni-

³⁾ Auden and Kronenberg, *The Faber Book of Aphorisms*, 1964., p. 161.

cu da većina njegovih ključnih savetnika i prijatelja iz vremena pre Votergejta, (a takođe i veći deo sredstava za njegovu kampanju), dolaze iz redova onih koje je Karl Oglsbi nazvao „kubojci” (nasuprot tzv. „jenkijima”, ili novcu koji dolazi sa istoka). Od svih njegovih važnijih kolega praktično samo Henri Kisindžer dolazi iz tradicionalno jenkijskog područja. Džon Erlihman, Bob Haldeman i Robert Abplanalp potiču iz Kalifornije; Bibi Rebozo iz Floride; Džon Koneli iz Teksasa. Sejl tvrdi da nije slučajno što je Votergejt potekao iz ovakve kulture. On opisuje njihovu političku filozofiju i zaokružuje konzervativne stavove takozvane „periferije za uživanje”. „Ovi ljudi — piše on — skloni su da u priličnom stepenu budu politički konzervativni, čak i retrogradni, obično negativno raspoloženi prema sindikatima, crncima, potrošačima i propisima, a sasvim često su u bliskoj vezi sa profesionalnim antikomunističkim organizacijama. Bilo da je to zbog novine njihovog položaja, nasleđenog graničarskog, pionirskog duha ili nedostatka kontakta u smislu „stare dobre škole”, oni nemaju naročito mnogo skrupula za lepote poslovne etike i morala pa se sasvim rano oslanjaju na moć novca i upliću u sumnjive špekulacije, političke krugove uticaja, korumpirane sindikate pa čak i u organizovani kriminal.”⁴⁾

On ide još dalje i podvlači način na koji su Niksonovi prijatelji kao Koneli, Abplanalp, Ribozo, Marčinsonovi itd., ulagali ogromna sredstva u karipsko područje — što je znak da je američki sunčani pojas zaista deo globalne „periferije za uživanje”.

Prema tome, politička scena u zemljama koje stvaraju turiste postaje siromašnija kako paternalističke moćnike i patricijske državnike zamenjuju nepopustljivi i arogantni političari. Političari tipa Kenedija, Ruzvelta ili Rokfelera ustupaju mesta niksonima ovog sveta. Ista šema pojavljuje se i u Britaniji gde prave paternalističke konzervativne premijere kao što su bili ser Alek Dagleas Hjum ili Harold Makmilan nasleđuje arogantni Edvard Hit. Ne samo da je on rođen u primorskom gradu već je njegov hobi kome je dat najširi publicitet jedrenje na jahti. Naravno, teško je, s obzirom na britansku klimu, zamisliti mesta kao što su Broudsters ili Kauz kao sastavne delove nekog britanskog sunčanog pojasa, ali Hitov odgoj i njegove aktivnosti u slobodno vreme čvrsto postavljaju njegove korene na domaću, britansku turističku scenu. Čak je i laburistički premijer Harold Vilson, koji je zamenio Hita, isto tako dobro poznat po svom letnjakovcu na ostrvu Silij kao i po svojim geografskim vezama sa industrijalizovanim rodnim gradom na severu Engleske.

⁴⁾ Sale, *The World Behind Watergate*, 1973., New York Review of Books.

I tako, bogataše i političare postepeno zavodi prijatan ambijent „periferije za uživanje”. Ali istovremeno i siromašni slojevi iz zemalja u kojima se stvaraju turisti gube svoje osećanje za nezadovoljstvo, pošto bogatiji slojevi sve više i više žive, u geografskom smislu, dalje od njih. To je stoga što je opažanje relativnog siromaštva uvek najlakše kada bogataši žive i rade u blizini siromašnih što omogućava upoređivanje stilova života. Neravnomerna distribucija bogatstva je onda izložena svačijem pogledu. Sada pak, lord-vlasnik imanja — ne živi više na ivici sela, niti industrijalac živi u kući do same fabrike. Posle povlačenja u okolinu grada oni se sada naseljavaju u bogatijim enklavama turističkog pojasa gde provode jedan deo godine. Polako postaju samo nejasne senke, i mit o tome da se razlike u bogatstvu gube, raste u odsustvu lako opažljivih kontrasta. Nezadovoljstvo potrebno za pothranjivanje značajnih radikalnih pokreta polako odumire, a ciljevi njihovog nezadovoljstva se sunčaju u područjima koja običan građanin (i autor) nikada neće moći sebi da priušte.⁶⁾

Uticaj turizma na zemlje-domaćine je kompleksan i zlosretan. Elita te zemlje biva korumpirana — njene oči sve više se okreću prema uživanjima koje pruža industrijalizovani, potrošački svet. Mase posmatraju turiste i kao omrznete strance i kao snažne simbole nejednakosti našeg savremenog sveta. Rezultat toga su društva koja su dublje nego ikada podeljena na konzervativnu elitu koja traži samo sebi ravne i očajne mase, a to je ona vrsta društvene strukture koja je proizvela diktature u zemljama kao što su Brazil, Čile i Španija. Radikali ipak ponekad pobeđuju, kao na primer u nekadašnjoj turističkoj meki — Kubi. Ali u normalnim slučajevima, razmena strane valute koju donosi turizam obezbeđuje eliti mogućnost da se čvrsto drži svojih privilegija.

Reakcije elite-domaćina su kompleksnije nego što to nagoveštavaju navedeni argumenti. S jedne strane turisti su im privlačni, a s druge upravo sa njima moraju da se nadmeću oko najboljih plaža, najbolje hrane i najboljih žena. Na primer, Akapulko je bio meksičko turističko područje pre nego što su u njega počeli da dolaze stranci i upravo su bogatiji Meksikanci koji su tu dolazili na odmor pogođeni time što turistima inspirisana inflacija diže cene van njihovog domašaja. I opet, iako nema sumnje da su turisti bili veoma važan faktor u poboljšanju finansijskog stanja londonskih pozorišta, to slabo umiruje Keniju, Bahame i Porto Riko.

⁶⁾ Ove analize puno duguju Runciman-ovom konceptu „relativnog gubitka” (relativ deprivation)

U stvari, postoji jedan dosta visok stepen simbioze između turizma i diktature, naročito dešničarskih diktatura. U prvom redu, prosečni turista, pošto je relativno imućan, prirodni je konzervativac. A to još više važi za stalne turiste koji su sebi kupili ili sagradili dom unutar „periferije za uživanje”. Iz našeg ličnog iskustva, ovi drugi imaju sklonost ka izražavanju one vrste anahrone reakcije koja se sreće među bivšim kolonijalcima od kojih su mnogi rešili da se nastane u autoritarnim režimima Franka ili Salazara pošto su imperije bile propale. I opet, turistička industrija traži „poredak”, jer joj nije potrebna garancija samo fizičke sigurnosti turista već i finansijske sigurnosti za uložena sredstva. Stoga evropsku industriju nije nikada naročito grizla savest zbog jačanja trgovine sa režimima u kojima vlada „poredak”, kao Španijom i Portugalijom, niti je to bio slučaj sa Amerikancima kada su otkrivali Kubu, a zatim i Bahame, pod ranijim režimima.

U najgorem slučaju ova industrija će ući u političku arenu braneći režime sa kojima ima poslovne odnose. Kao što Rolan Bart ističe u „Mitologijama”: „Plavi vodič za Španiju” otvoreno staje na stranu Franka: „Ozbiljni i strpljivi naponi ovog naroda obuhvatili su i reformu političkog sistema kako bi obnovu postigli kroz lojalnu primenu čvrstih principa reda i poretka”. U novije vreme, privredna štampa se više bavi uveravanjem potencijalnih putnika da vojni državni udari u stvari ne predstavljaju opasnost za putnike. Jedan od primera je pisanje lista *Putničko-trgovačka gazeta* *) o turizmu na Filipinima gde je pre kratkog vremena uvedeno vanredno stanje: „Otkada je predsednik Markos uveo vanredno stanje... turistička industrija... doživela je velike promene. Postala je svrsishodnija i dobila podršku vlade”. Autor priznaje da sa razdaljine od nekoliko hiljada milja vanredno stanje može da izgleda kao „prepreka za uživanje u prijatnom odmoru”. Međutim, brzo nas razuveravaju tvrdeći da je vanredno stanje zapravo dobroćudna institucija koja poboljšava situaciju: „Svuda se sadi drveće, a privatne armije su zabranjene”.

Postoji jedan smisao u kome turizam ima paralelne interese sa nacionalistima — i sa leve i sa desnice. Na primer, kada je Musolini obnovio antičke italijanske spomenike koji su simbolizovali antičku slavu Rima, on je time takođe dao podstreka industriji turizma koja je na osnovu ove njegove inicijative mogla da stvara profit. Slično tome, u istočnoevropskim zemljama, kao na primer u Rumuniji, vlade ulažu izvestan napor u jačanje osećaja nacionalne svesti kod svojih građana. Ovo je važno u geografskim podru-

*) *Travel Trade Gazette*, 9. februar 1973.

čjima (na Balkanu), gde su nacionalne granice često bile prekrajane. Radi negovanja nacionalne svesti vlasti pomažu širenje tradicionalne rumunske muzike i folkloru. Cena gramofonskih ploča drži se veoma nisko, a zvanični događaji često se krunišu veoma živopisnim, profesionalno izvedenim narodnim igrama. A to je vrsta egzotične tradicije koja privlači i turiste, pa tako turizam i nacionalizam mogu da egzistiraju rame uz rame.

Turizam korumpira takve krhke elite tako što im pred nosom maše modelom naprednog zapadnog potrošačkog društva. Eliti jedva da je i potrebno ohrabrenje da zaboravi sredstva koja bi trebalo ulagati u poboljšanje obrazovanja i zdravlja za donju trećinu društvenog sloja. Umesto toga, njeni pripadnici radije troše državna sredstva na češća putovanja u inostranstvo, na podizanje fabrika za sklapanje automobila ili na uvoz luksuzne robe pokušavajući da kopiraju životni stil turista. Kako ubediti državne službenike da aparati za erkondišn u njihovim kancelarijama predstavljaju rasipanje dragocenih deviznih sredstava kada ih „Hilton”, dva bloka dalje, ima u svakoj sobi. Javne zgrade, odeća i stil života državnih službenika postaju ekstravagantniji kako nacija ne bi izgubila ugled pred turistima. Putovanja u inostranstvo se umnožavaju kako bi domaći turisti mogli da vide čuda Evrope i Amerike odakle dolaze strani turisti. To ponekad dostiže visok nivo, kao na primer na Kipru ili u prerevolucionarnoj Kubi, kada elita troši više novca na takva putovanja nego što se u zemlju unosi preko turizma.

Očigledno, u slučajevima zemalja siromašnih kao Obala Slonovače, ovakvo ponašanje graniči se sa kriminalom, (iako je pitanje da li se mi ponašamo bolje). Ipak, jedan osetljivi turista morao bi u potpunosti da bude svestan štete koju nehotice nanosi samim postupkom putovanja. Ova svest o tome trebalo bi da bude uznemirujuća. Na primer, neko se nađe u situaciji da razgovara sa lokalnim državnim službenicima i intelektualcima koji imaju sasvim idealističke stavove i razgovor neizbežno dolazi do teme novca, relativnih zarada i vrednosti nečije imovine. Neumoljivo dolazi do izvesnog osećanja materijalne zavidljivosti. Čovek onda odlazi razmišljajući kako devizna sredstva koja je doneo nekoj takvoj zemlji moraju barem delimično izgubiti vrednost samom činjenicom da su ljudi koje je upoznao u svojim razmišljanjima postali željniji sticanja i malo svesniji toga šta sve gube vezujući svoju sreću za razvoj jedne relativno siromašne zemlje. Naravno, pre svega nisu svi lokalni stanovnici idealisti. Ali svaki turista, bilo posredno bilo neposredno, doprinosi postepenom gubljenju altruizma kod elite onih zemalja trećeg sveta koje se bave turizmom. Franc Fenon (Frantz Fanon) je ukratko izložio čitav proces kada je napisao delo

Bednici ove planete: „Nacionalne buržoazije će, na svom putu ka dekadenciji, biti u velikoj meri potpomognute zapadnim buržoazijama. Zapadnjaci joj dolaze kao turisti koji žude za egzotikom, za lovom na visoku divljač, za kazinima...”

„Ako je potreban dokaz o eventualnoj transformaciji određenih elemenata bivše lokalne buržoazije u organizatore prijema za njihove isto-mišljenike sa Zapada, vredi baciti pogled na ono što se dogodilo u Latinskoj Americi. Kazina Havane i Meksika, plaže Rija, male brazilske i meksičke devojke, trinaestogodišnji melezi, lice Akapulka i Kopakabane, sve je to bolno obeležje ugnjetenosti nacionalne srednje klase.⁷⁾ Ko god još uvek sumnja u dugoročni uticaj turizma na društvo trebalo bi da se prošeta po brdskim letovalištima Indije. Ova područja razvili su graditelji britanske imperije kao mesta na koja bi mogli da se povuku kada letnje žege indijske ravnice postanu i suviše jake. Jedini Britanci koji su tu još uvek, jeste šaćica vlasnika plantaža čaja. Ali, tradicije su ostale. U ovim područjima sada letuju Indijci. Ekskluzivni klubovi, lov, konjske trke, održavaju se i danas za indijsku klijentelu. San o imperiji je ugašen, ali na Indiju još uvek utiču njene šeme provođenja odmora.

Ali nisu samo vlasnici nekretnina ti koji u ovoj industriji imaju svoje interese. Ona stvara čitav niz drugih ulagača kao što su taksisti, konobari, vođači, prodavci u radnjama i prevodioci. Svi oni imaju neku vezu sa ovom industrijom iako su neki od njih strateški bolje postavljeni od drugih. Na primer, taksisti predstavljaju naročitu nevolju za turističke vlasti bilo gde u svetu. U nekim delovima Kariba beli turisti će ubrzo po dolasku uvideti da je veoma teško naterati vozače taksija da koriste taksimetar. Svako putovanje se stoga završava cenkanjem u kome turista neumitno gubi. Vozači su često u stanju da prosto sprovedu beslovesnog turistu u hotele i klubove koji im daju najviši procenat. Taksisti u Bejrutu legendarni su po svojim pljačkaškim osobinama. Oni otvoreno uzimaju mito od hotela, a krajem šezdesetih godina bila je najobičnija stvar da putniku saopšte kako je hotel u kojem su rezervisali sobu uništen u požaru, kako se pojavila kuga ili kako je zatvoren zbog bavljenja prostitucijom. „To znači, kaže jedan hotelijer, da nekih 170 taksista kontroliše biznis koji donosi 100 miliona funti”.⁸⁾ U političkom smislu, ovi taksisti čine nešto što je verovatno najsnažniji sindikat u toj zemlji.⁹⁾

Mnogi lokalni stanovnici, zaposleni na prostijim poslovima nižih nivoa industrije, bez sumnje preziru turiste, ali veoma cene novac koji oni donose sa sobom. Međutim, industrija snažno pri-

⁷⁾ Fanon, *The Wretched of the Earth*, New York, London, Grove Press Penguin, 1967.

⁸⁾ *Daily Star*, 7. novembar 1969.

⁹⁾ *International Tourism Quarterly*, n. 2, 1973., p. 6

vlači i eskapistički nastrojene članove društva-domaćina, koji dolaze u turistička područja u potrazi za lakim seksom, novom zapadnjačkom modom ili čak kao potencijalnom mogućnošću za beg iz siromaštva u bogatstvo zemalja iz kojih su turisti došli.

Antropolog Erik Koen (Erik Cohen) proučavao je ovaj fenomen u jednom izraelskom gradu u kome živi mešano arapsko-izraelsko stanovništvo. Mnogi od tih Arapa su očigledno smatrali da su uhvaćeni u zamku — bilo u smislu puritanske, islamske sredine malog grada, bilo u širem smislu izraelskog društva gde su mogućnosti napredovanja za Arape neminovno ograničene. Lokalni arapski mladići su se naročito osećali frustrirano pa su od stranih turistkinja stvarali u svojoj fantaziji odgovore za sve svoje probleme. To nije bilo samo pitanje seksa jer, kako izgleda, oni nisu bili naročito uspešni na tom polju. Ali svaki oblik prihvatanja od devojkama, naročito iz Skandinavije, davao im je određeni status u krugu njihovih lokalnih istomišljenika. Ključ čitavog odnosa bila je razmena adresa. Za turistkinje je to bio jedan normalan postupak bez većeg značaja. Sa svoje strane, mladići su davali ogroman značaj ovim uspomnama smatrajući adrese iz preferencijalnih područja kao što su Kanada ili Skandinavija znakom da bi te devojkama jednoga dana možda mogle da im pomognu da uteknu od svojih frustracija. Na žalost, mali je broj njih koji su i dobili pozive da napuste zemlju, ali trojica koji su ih dobili često su toplo spominjali, naročito u onim dugim večerima van sezone kada se razgovaralo o šansama koje nosi naredno leto.¹⁰

Ovaj specifični oblik eskapizma mogao bi da bude proizvod samo te određene situacije koja je proučavana. Lokalni Izraelci koji potiču iz jedne slobodnije kulture imali su manje problema vezanih za seks ili karijeru pa prema tome nisu bili motivisani da toliko fantaziraju o turistkinjama kao što su to činili Arapi. Jedan grčki posmatrač iznosi mišljenje da je slika koju je sačinio Koen samo delimično primenljiva na grčka ostrva. Tamošnji lokalni mladići svakako provode proleće snažeći svoje mišiće i doterujući preplanulu boju kože zbog turistkinja, ali malo je znakova da oni sanjaju o bekstvu iz Grčke uz pomoć strankinja kao što to čine Koenovi Arapi, iako bi u Atini moglo da bude drukčije. I sam Koen ističe da ova fasciniranost turistima predstavlja samo jedan izlaz iz naročite frustrirane situacije. Neki Arapi nalaze rešenje u narromaniji, drugi su počeli da se bave radikalnom politikom. Značajno je to da je, među mladićima koji su jurili za devojkama i čiji je odgovor na

¹⁰) Cohen, „Arab boys and tourist girls in mixed Jewish-Arab community”. *International Journal of Comparative Sociology*, 1971.

frustraciju, kako izgleda, bio emigracija, bilo jako malo ekstremnih nacionalista. Prema tome, turizam postaje snaga koja barem za deo lokalne zajednice smanjuje želju da lek za svoje probleme potraži u nekoj istrajnoj političkoj akciji. Umesto toga, oni kao da zaboravljaju na svoje probleme seksualno fantazirajući o turistkinjama koje samim tim postaju konzervativna sila.

(Preveo s engleskog ĐORĐE PUTIĆ)

